

Region Europy Środkowo-Wschodniej na wschód od Łaby i na północ od Karpat, w tym tereny obecnej Polski, Ukrainy i Białorusi, nigdy, nawet przez krótki czas nie był częścią państwa rzymskiego. To oznacza, że wszystkie monety rzymskie odkryte na tym obszarze muszą być traktowane jako importy. Rzymski pieniądz docierał na owe tereny w ogromnych ilościach przede wszystkim w okresie rzymskim (pomiędzy I a IV w. po Chr.). W polskich, ukraińskich i białoruskich znaleziskach dominują denary cesarskie z I i II w. po Chr. (od panowania Nerona do rządów Septymiusza Sewera), niejednokrotnie odkrywane w skarbach liczących po kilka tysięcy egzemplarzy. Były to monety bite w srebrze, w różnych okresach czasu o wadze od ok. 2 g do ok. 4,5 g.

W ostatnich latach zwrócono uwagę na liczne występowanie fałszywych denarów rzymskich w znaleziskach z Europy Środkowo-Wschodniej. Dotyczy to zarówno denarów posrebrzanych, tzw. subaeratów, jak i monet wykonanych z imitujących srebro stopów metali nieszlachetnych. Jednym z najbardziej zaskakujących rezultatów najnowszych badań jest konstatacja, że fałszywe denary rzymskie z I-II w. po Chr. odnotowane w znaleziska z Europy Środkowo-Wschodniej były wytwarzane lokalnie, na terenach zamieszkiwanych przez Barbarzyńców. Do niedawna obszar Cesarstwa Rzymskiego był uważany za jedyne centrum produkcji tego typu monet. Kategoria monet fałszywych nie jest tożsama z pieniądzem naśladowczym, np. z tzw. barbarzyńskimi naśladownictwami denarów rzymskich. Trudno precyzyjnie wyznaczyć granice między fałszerstwami a naśladownictwami, jednak - co do zasady - naśladownictwa nie były wytwarzane w celu oszukania ich użytkowników. Waga i jakość srebra w przypadku denarów naśladowczych były zbliżone do analogicznych wartości charakteryzujących oryginalne denary rzymskie. Pieniądz naśladowczy z nieoficjalnych emisji był wytwarzany w celu uzupełniania braków pieniądza oryginalnego w sferze użytkowania i był traktowany przez użytkowników w taki sam, lub bardzo podobny sposób jak monety z oficjalnych emisji. Natomiast denary fałszywe były produkowane w całości lub w znacznej części z metali nieszlachetnych, znacznie tańszych niż srebro. Co do zasady, były wytwarzane w celu oszukania ich użytkowników.

Głównym celem projektu jest zbadanie problemu wytwarzania i użytkowania fałszywych denarów rzymskich z I-II w. po Chr. na terenie Europy Środkowo-Wschodniej w starożytności. Aby to osiągnąć, planuje się przeprowadzenie wielowymiarowej oraz wyczerpującej uzasadnione potrzebami badawczymi metody pozyskiwania danych i ich analizy w odniesieniu do monet odkrytych w skarbach i jako znaleziska luźne na obszarze Polski, Ukrainy i zachodniej Białorusi. Były to tereny zamieszkałe w późniejszych fazach okresu rzymskiego przez ludność następujących kultur archeologicznych: przeworskiej, wielbarskiej i czerniachowskiej.

Wybrane monety z polskich, ukraińskich i białoruskich znalezisk zostaną poddane nieniszczącym badaniom fizykochemicznym, aby potwierdzić, lub wykluczyć, że są one egzemplarzami fałszywymi. Zebrany materiał numizmatyczny oraz archeologiczny, a także dane pozyskane w wyniku badań fizykochemicznych, zostaną przeanalizowane i zinterpretowane. Podstawą metodologiczną będzie interdyscyplinarna analiza źródeł historycznych, archeologicznych i numizmatycznych, a także danych pozyskanych w wyniku badań fizykochemicznych nad metalowymi zabytkami archeologicznymi.

Proponowany projekt po raz pierwszy pozwoli na objęcie badaniami - na poziomie interdyscyplinarnym - problemu wytwarzania i użytkowania fałszywych monet rzymskich poza światem grecko-rzymskim. Nowe odkrycia odnoszące się do fałszywych denarów wskazują, że na terenie Barbaricum, w szczególności na obszarach zamieszkiwanych przez ludność przeworską, wielbarską i czerniachowską, wymiana dóbr prowadzona w ramach zjawisk o charakterze ekonomicznym lub społecznym odbywała się w znacznej mierze przy użyciu pieniądza monetarnego. Badania nad fałszywymi denarami mogą nam pomóc odpowiedzieć na pytanie, w jakim charakterze rzymski pieniądz srebrny, w tym także jego naśladownictwa i fałszerstwa, występował w społecznościach barbarzyńskich. Powinno to dać nam możliwość uzyskania nowych, cennych informacji na temat historii ekonomicznej i społecznej Europy Środkowo-Wschodniej w starożytności, tematyki bardzo słabo rozpoznanej na podstawie fragmentarycznie zachowanych źródeł pisanych.